

6. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

Георгієвський Ю. В.,
доктор юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного пра-
ва Національного юридичного університе-
ту імені Ярослава Мудрого,
завідувач наукового відділу правового
забезпечення галузевого інноваційного
розвитку Науково-дослідного інститу-
ту правового забезпечення інноваційного
розвитку Національної академії правових
наук України

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

31.03.2020 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення», що набу-де чинності 01.07.2021 року. Закон передбачає викладення в новій редакції ст.130 Земельного кодексу України. Так, згідно з абз. 8 ч. 1 ст. 130 Кодексу стає можливим набуття права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення юридичними осо-бами, створеними і зареєстрованими за законодавством України, учасниками (засновниками) або кінцевими бенефіціарними влас-никами яких є особи, які не є громадянами України. В якості умови набуття права законодавець визначив схвалення такого рішення на референдумі. У разі ухвалення рішення на референдумі іноземці, особи без громадянства та юридичні особи зможуть набувати части-ки у статутному (складеному) капіталі, акції, паї, членство у юри-

дичних особах (крім як у статутному (складеному) капіталі банків), які є власниками земель сільськогосподарського призначення (абз. 7 ч. 1 ст. 130 [4]). Наведена редакція норми, на наше переконання, потребує внесення змін до Конституції України та Господарського кодексу України (далі – ГКУ) та наразі не відповідає їхнім положенням з огляду на таке.

Аналіз національного законодавства засвідчує можливість проведення паралелі між «правами бенефіціара» та «корпоративними правами». Відповідно до п. 30 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» кінцевим бенефіціарним власником юридичної особи визнається будь-яка фізична особа, яка здійснює вирішальний вплив на її діяльність (через ланцюг контролю/володіння), у тому числі, шляхом реалізації права контролю, володіння, користування або розпорядження всіма активами чи їх часткою [5]. Відповідно до ст. 167 ГКУ корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами [1]. Як зазначив Європейський суд з прав людини у справі «Olczak v. Poland», акція компанії є комплексною річчю; це засвідчує, що власник володіє акцією компанії разом із відповідними правами; це включає право на частку в активах компанії в разі її ліквідації, але водночас й інші безумовні права, особливо право голосу та право впливати на управління компанією [8]. У науковій літературі бенефіціарна власність розглядається як «атипова форма майнового присвоєння» [3, с. 106]. Варто підсумувати, що іноземці й особи без громадянства як власники корпоративних прав або кінцеві бенефіціарні власники через вирішальний вплив на діяльність юридичної особи і завдяки праву на отримання певної частки активів господарської організації у разі її ліквідації фактично матимуть право на набуття права власності на землі сільськогосподарського призначення в Україні.

При цьому, згідно зі ст. 14 Основного Закону право власності на землю, як основне національне багатство, гарантується; воно набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону [2]. На перший погляд, в Конституції України не встановлено обмеження мати у власності землю як юридичним особам, створеним та зареєстрованим за законодавством іноземних держав, так і юридичним особам, створеним і зареєстрованим за законодавством України, кінцевими бенефіціарними власниками яких є особи, які не є громадянами України. У той же час, відповідно до ст. 13 Конституції України земля є об'єктом права власності Українського народу, а права власника від його імені здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах Конституції [2]. Згідно з ч. 2 ст. 5 ГКУ право власності Українського народу на землю є однією з конституційних основ правового господарського порядку в Україні [1]. Відповідно до преамбули Конституції Українським народом визнаються громадяни України, а не іноземці та особи без громадянства.

Наразі в Україні відсутній закон про референдум. На розгляді Парламенту перебуває президентський законопроект №3612 «Про народовладдя через всеукраїнський референдум» [6]. Він прийнятий у першому читанні і запроваджує 4 види всеукраїнського референдуму за таким предметом: 1) затвердження закону про внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції України; 2) вирішення питання загальнодержавного значення; 3) зміна території України; 4) втрата чинності законом України або окремими його положеннями. При цьому, відповідно до ч. 2 ст. 1 законопроекту не можуть бути предметом всеукраїнського референдуму питання, що суперечать положенням Конституції України (п. 1) та спрямовані на створення загрози національній безпеці України (п. 2), а згідно з ч. 3 ст. 1 на всеукраїнський референдум може виноситися одне питання.

Під «загрозами національній безпеці України» законодавцем у п. 6 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України» визначаються явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють (або можуть це зробити) збереження національних цінностей України та реалізацію національних інтересів як жит-

тво важливих інтересів людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян [7].

На наше переконання, набуття права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення юридичними особами, створеними і зареєстрованими за законодавством України, учасниками (засновниками) або кінцевими бенефіціарними власниками яких є іноземці й особи без громадянства, може оцінюватися як таке, що не відповідає національним інтересам України. Оскільки це створює потенційні загрози національній безпеці, а, отже, не може стати предметом розгляду на всеукраїнському референдумі за запропонованим законопроектом в разі його прийняття у другому читанні. До того ж, і схвалення абз. 7 ч. 1 ст. 130 Земельного кодексу України без зміни розділу I Конституції України, а саме: або без зміни преамбули (в частині того, що Українським народом є громадяни України усіх національностей) або без зміни статті 13 (в частині того, що земля є об'єктом права власності лише Українського народу) не може розглядатися на референдумі як одне питання. Таким чином, законопроект в разі його прийняття в запропонованій редакції не дозволить в конституційний спосіб, без порушення законодавчої процедури схвалити на референдумі абз. 7 ч. 1 ст. 130 Земельного кодексу України.

На нашу думку, при визначенні учасників юридичних осіб, які можуть набувати право власності на землю, у тому числі, сільськогосподарського призначення, потрібно зважати на зміст преамбули й ст. 13 Конституції України, ч. 2 ст. 5 ГКУ, що в чинних редакціях унеможлиблює набуття права власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення юридичними особами, створеними і зареєстрованими за законодавством України, учасниками (засновниками) або кінцевими бенефіціарними власниками яких іноземці й особи без громадянства. Законодавець позбавлений права без зміни Конституції України та ГКУ у встановлений законом спосіб, розширювати суб'єктний склад власників землі сільськогосподарського призначення в Україні, ставлячи в залежність набрання чинності абз. 7 і 9 ч. 1 ст. 130 Земельного кодексу України від схвалення їх на референдумі. Зазначені положення статті 130 мо-

жуть бути визнані Конституційним Судом України як неконституційні за відповідним конституційним поданням, а отже, ця правова колізія потребує законодавчого виправлення шляхом уточнення і приведення у відповідність до ідей, змісту і положень Конституції України. Зокрема, Верховній Раді України варто визначити в ст. 1 Земельного кодексу України, що земля є основним національним багатством Українського народу, що перебуває під особливою охороною держави, а абз. 7-9 ч. 1 ст. 130 Земельного кодексу України виключити.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. ст.144.
2. Конституція України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Майданик, Р. А. 2016. Право бенефіціарної власності: теорія і практика застосування. Юридичний журнал. № 7–8. С. 106–120.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення : Закон України від 31.03.2020 року № 552-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 20. ст.142.
5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 року № 1702-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. №50-51. ст.2057.
6. Про народовладдя через всеукраїнський референдум: законопроект від 09.06.2020 № 3612. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69060.
7. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради. 2018. № 31. ст.241.
8. Рішення Європейського суду з прав людини у справі „Olczak v. Poland“ від 7 листопада 2002 року, заява № 30417/96. URL : <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-22825&file-name=001-22825.pdf&TID=ihgdqbxnfi>.